

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

hij een verhaal over de trauma's die hij als kind had meegemaakt, op een manier die de gehele zaal emotioneel diep beroerde. Ik voelde koude rillingen, de vrouwelijke collega naast me weende. Ik wil de lezer aanmoedigen om de films van deze grote kunstenaar te gaan zien en zich in zijn autobiografie te verdiepen.

Ten slotte was er het debat tussen het monument van de Parijse psychosomatische school, namelijk De M'Uzan (vijfentachtig jaar! Hij lijkt niet ouder dan zeventig — «Une psychanalyse, ça se conserve bien n'est-ce pas?») en ons hedendaagse idool: Ferro. Er werd een pittig intellectueel steekspel opgevoerd; de oude haan heeft niet veel van zijn pluimen verloren! In zijn *Invite à la fréquentation des ombres* presenteert De M'Uzan zijn visie op de essentie van de analytische kuur: «Déranger le sujet pour induire une inquiétude permanente» (de rust van het subject verstoren om een permanente ongerustheid te wekken) is een uitspraak die me zal bijblijven. Ook zijn concept van de chimaera, dat verwantschap vertoont met de «intersubjectieve analytische derde» van Ogden, is het onthouden waard. Zowel De M'Uzan als Ferro is voorstander van het gebruik van metaforen. De M'Uzan stelt vooral het driftmatige en de formele regressie op de eerste plaats; hij heeft moeite met Ferro's visie op narratieve transformaties.

Dit verslag kan onmogelijk weergeven wat zich in meer dan honderd sessies heeft afgespeeld. Maar ik heb wel gemerkt hoezeer de huidige psychoanalyse aan bionisering onderhevig is; ook dat nieuwe ontwikkelingen zich nu vooral in Parijs, Italië en Zwitserland afspelen en minder in Londen. Het is ooit anders geweest.

Zien we elkaar terug in Barcelona van 29 maart tot 1 april 2007?

Listening from your first name, speaking from your last name

Verslag van

A day with Prof. Dr. Salman Akhtar
— different approaches to the
treatment of personality disorders
[Kortenbergh, 9 mei 2006]

JENS DE VLEMINCK

De tweede van een reeks studiedagen, georganiseerd door de dienst Klinische Psychotherapie voor Persoonlijkheidsmoeilijkheden (KLIPP) van het Universitair Centrum Sint-Jozef te Kortenbergh, beloofde een voltreffer te worden. Meer dan honderd aanwezigen kwamen — zelfs uit Nederland — naar Kortenbergh afgezakt om er één dag lang kennis te maken met de theoretische opvattingen en klinische vaardigheden van de Indiaas-Amerikaanse Salman Akhtar. Enkele dagen nadat hij in Nederland het Freudfestival opende, was deze toonaangevende *teaching and training analyst* (Philadelphia Psychoanalytic Institute) voor het eerst te gast in België.

Akhtar had er duidelijk zin in en brak, grappend, meteen het ijs. Bion parafraserend, luidde zijn reactie op de inleiding door Rudi Vermote (KLIPP-diensthofd): «After that nice introduction, I can't wait to hear myself.» Meteen was de toon gezet voor de eerste lezing waarin hij aan de hand van een klinisch voorbeeld de twee contrasterende therapeutische benaderingen, namelijk de «klassieke» freudiaanse en de «romantische» ferencziaanse, voorstelde om ze vervolgens op een synthetische manier therapeutisch samen te brengen (Akhtar 1992, 2005). Deze tegenstelling tussen de «sceptische» richting, met als focus «sickness in health», en de «welwillende» houding die op zoek is naar «health in sickness», werd gepresenteerd als een geanimeerd verhaal vol

van poëtische beeldtaal en was gekruid met talloze klinische voorbeelden uit Akhtars rijke psychiatrische praktijkervaring. De weg die de patiënt met de therapeut gaat, karakteriseert Akhtar als dansen op het slappe koord, gespannen tussen 'inzicht' en 'empathie'. Beide aspecten zijn constant en gedoseerd aanwezig als gesprekshorizon. Akhtar hield daarbij een pleidooi voor een empathische bescheidenheid van de therapeut, die de patiënt een hoopvol teken geeft aanvaardend en begripvol luisterend te willen 'openstaan' (Winnicott 1956). Daarbij is het belangrijk aandachtig te kijken naar de realiteit (het realiteitsprincipe), eerder dan al te snel te interpreteren vanuit de pathologie en het 'niet-uitgesprokene' (het lustprincipe). Beide principes worden bij Akhtar verfrissend en symbiotisch herbekeken. Deze basishouding reikt ook mogelijkheden aan voor een dynamische therapeutische kijk op psychoanalytische kernconcepten als 'regressie', 'overdracht', 'tegenoverdracht' en 'acting out'. Akhtars benaderingswijze gaat uit van de juiste balans met nadruk op het 'leren van de patiënt' (Casement 1991): het receptief gevoelig worden voor zowel de aanwezige bewuste hoop (wensen) als de onbewuste hoop (noden). Akhtar benaderde het gebalanceerde evenwicht in de therapie vanuit Herzogs 'homeostatic attunement' als voorwaarde voor 'disruptive attunement' (Herzog 2001): de therapeut is voor elk van zijn patiënten allereerst 'moeder' én daarna pas ook 'vader'. Zoals de moeder aanwezig is wanneer ze haar kind 'ontvangt', zo is het van belang dat de therapeut reeds aanwezig is in de therapieruimte om de patiënt te onthalen, luisterend naar diens bewuste hoop. In plaats van 'met de lift naar de diepte te gaan', dalen patiënt en therapeut samen 'de wenteltrap' af tot bij de onbewuste hoop.

De kritische luisteraar had zich wellicht kunnen afvragen hoe deze overtuigende, theoretische bewoordingen zich zouden kunnen vertalen in de praktijk. Akhtar anticepeerde elke mogelijke scepsis door met-

een de daad bij het woord te voegen. Een uur lang zagen de aanwezigen de meester op een groot scherm aan het werk tijdens een live patiëntinterview dat — op datzelfde moment — elders in het ziekenhuis plaatsvond. Uiteraard was deze procedure op voorhand met *alle* betrokkenen doorgepraat en werd expliciet geappelleerd aan het beroepsgeheim van de aanwezigen. Ook tijdens dit interview werd duidelijk hoe psychoanalytische therapie bij Akhtar een poëtische aangelegenheid is. Het was een demonstratie van aandachtig luisteren naar en in voeling zijn met de patiënt, waarbij poëtische beelden evocatief als inzicht werden teruggespeeld. Eveneens opmerkelijk was de ontvankelijke, 'moederlijke' manier van kijken naar de patiënt. De voorgaande lezing kreeg opeens nog meer kracht dan ze al had. De intensiteit van de sessie sprak boekdelen. Dit was niet enkel duidelijk aan het geëmotioneerde spreken van de patiënt, maar bleek ook uit het zichtbaar nog onder de indruk zijn van Akhtar zelf bij de nabespreking met het publiek in de conferentiezaal. Na deze indrukwekkende en bewogen voormiddag was het zowel voor de spreker als het publiek nodig om even op krachten te komen.

Als een feniks uit de as herrezen, zette Akhtar zijn marathon in de namiddag voort. De afsluitende lezing zou betrekking hebben op de betekenis van en therapeutisch omgaan met suïcidedreiging. Bij de inleidende en historische situering van het verstaan van de suïcideproblematiek, stelde Akhtar dat suïcide inherent de aandacht vraagt voor een complex geheel van soms zeer uiteenlopende, synchroon aanwezige motieven. Wanneer de suïcidedreiging zich aandient, is het bovendien belangrijk een evenwicht te vinden tussen de veiligheid van de patiënt en het 'gezond verstand' van de therapeut. Achter de suïcidedreiging gaan verschillende dynamische motieven schuil (o.a. rationeel, egoïstisch, altruïstisch, schuldbeladen) die men moet inschatten afhankelijk van acute, chronische of 'twijfelachtige' dreiging. Elk type vraagt

om een eigen gebalanceerde aanpak. Zo adviseert Akhtar om, in geval van onduidelijkheid, de eerlijkheid, zelfbetrokkenheid, sociale steun, fysieke gezondheid en middeleafhankelijkheid van de patiënt als belangrijke parameters te hanteren bij het beslissingsproces tot hospitalisatie. Wanneer men geconfronteerd wordt met de acuut suïcidale patiënt aan de telefoon, suggereert Akhtar om te spreken tot de patiënt als én slachtoffer én kidnapper van zichzelf. Het empathisch luisteren (moederfiguur) naar de gekidnapte, verhoudt zich gebalanceerd tot het krachtig, resoluut spreken (vaderfiguur) tot de kidnapper. Daarbij onderstreept hij het geven van vertrouwen aan de patiënt als basisvoorwaarde van de creatie van een goed intern object. Bovenal komt het er voor Akhtar steeds op aan betrokken te luisteren als medemens, om daarna te spreken als therapeut: 'Listening from your first name, speaking from your last name.' Therapie is steeds een nederige evenwichtsoefening, een geconcentreerd samengaan van techniek en betrokkenheid, waar plaats is voor 'moeder' en 'vader' om de patiënt

«thuis» te laten komen bij zichzelf. Met deze woorden kwam een eind aan intense en boeiende dag, waarbij eenieder werd ondergedompeld in een bad van psychoanalytische ideeën die uitdagend te denken blijven geven. Een reden te meer om nu al uit te kijken naar de volgende KLIPP-studiedag met Antonino Ferro (november 2006).

Literatuur

- AKHTAR, S. (1992). *Broken structures — Severe personality disorders and their treatment*. Londen: Jason Aronson.
- AKHTAR, S. (2005). *Objects of our desire — Exploring our intimate connections to the things around us*. New York: Harmony.
- CASEMENT, P.J. (1991). *On learning from the patient*. New York: Guilford.
- HERZOG, J. M. H. (2001). *Father hunger — Explorations with adults and children*. New Jersey: The Analytic Press.
- WINNICOTT, D. W. (1956). Primary maternal preoccupation. In D. W. Winnicott (1958), *Collected papers — Trough paediatrics to psycho-analysis* (p. 300-305). New York: Basic Books.